

Korkeakoulutuksen saavutettavuus Suomessa ja verrokkimaissa

Henna Juusola
Tampereen yliopisto
Tietoarkisto-seminaari 2021
12.10.2021

Esityksen taustaa: GATE-hanke

(Gaining Access to Tertiary Education)

- Valtioneuvoston rahoittama konsortiohanke (Turun ja Tampereen yliopistot) 2020
 - TY: Hanna Nori (PI), TAU: Henna Juusola, Vuokko Kohtamäki, Anu Lyytinen & Jussi Kivistö
- Tavoitteena oli selvittää korkeakoulutuksen tasa-arvon tila Suomessa 2020-luvun kynnyksellä sekä kartoittaa keinoja korkeakoulutuksen saavutettavuuden parantamiseen
- Verrokkimaina Ruotsi, Irlanti ja UK; tasa-arvon ja saavutettavuuden edistämispoliitikat ja –keinot
- Analyysissä huomioitu sosiaalinen ja alueellinen saavutettavuus, sukupuolten tasa-arvo, toimintrajoitteiset henkilöt, etniset vähemmistöt ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162889>

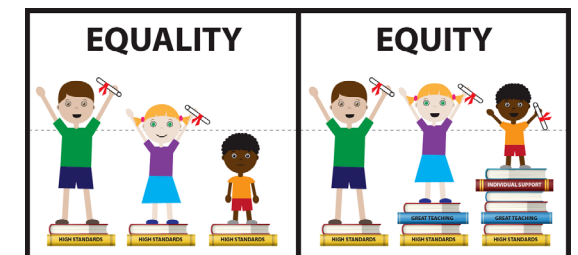
GATE-hankkeen taustaa: aineistot ja käsitteet

• Aineistot

- Tilastokeskuksen aineistot, yliopistoihin hakeneista (vuodelta 2014) sekä yhteishaussa yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin hakeneista (vuodelta 2016)
- OECD:n Education at Glance –raportit 2009-2020, Bolognan prosessin implementointiraportit 2012, 2015 ja 2018
- Verrokkimaita koskevat politiikkadokumentit vuosilta 2008-2020 (yhteensä 102 dokumenttia)
- Lisäksi huomioitu aiempaa tutkimusta ja verrokkimaiden osalta lainsäädäntö

• Käsitteistö

- Tasa-arvon kolme ulottuvuutta (McCowan 2016): 1) saatavuus (availability), 2) saavutettavuus (accessibility) ja 3) horisontaalinen eriytyminen (horizontality).
- Tasa-arvo sosiaalisena oikeudenmukaisuutena, joka voi tarkoittaa myös erilaisten etuuksien epätasaista jakautumista silloin, kun siitä hyötyvät kaikki (Rawls 1988).
- Saavutettavuuskäytännöt ohjausinstrumentteina (normi, taloudellinen, informaatio) (Vedung 1998).

Korkeakoulutuksen saavutettavuus Suomessa

Korkeakoulutuksen saavutettavuus Suomessa: erityispiirteitä

- Vanhempien koulutustaustalla vaikutusta siihen tähtäävätkö nuoret yliopistoon vai ammattikorkeakouluun; yliopistojen koulutusaloilla ja yliopistojen välillä myös eriytymistä.
- Ammattikorkeakoulutuksen alueellinen saatavuus parempaa kuin yliopistokoulutuksen.
- Kielellisen tasa-arvon tilaa hankala arvioida; tietoa muista kuin suomenkielisistä ja ruotsinkielisistä vähän.

Suomi ja verrokkimaat pähkinäkuoressa

Suomi	Ruotsi	Irlanti
Hidas siirtymä korkea-asteelle, läpäisy OECD-maita keskimääräistä korkeampi, 42 %:lla nuorista korkeakoulutus	Siirtymä korkea-asteelle Suomea nopeampi, läpäisy heikompaa kuin OECD:ssä keskimäärin, nuorista 48 %:lla korkeakoulutus	-Nopea siirtymä korkea-asteelle ja nopea valmistuminen, nuorista 70 %:lla korkeakoulutus (OECD-maiden korkein), korkeakoulutus maksullista
Uusista korkeakouluopiskelijoista naisia 54 %	Uusista korkeakouluopiskelijoista naisia 61 %	Uusista korkeakouluopiskelijoista naisia 51 %
Vähän maahanmuuttajia koko väestöstä (6 %), ja yhdenvertaisuustoimet heidän osaltaan puutteellisia ja vakiintumattomia.	Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo edistävissä toimissa korostuu sukupuolten välinen tasa-arvo, marginaaliryhmät tunnistettu ja toimia runsaasti, niiden vaikuttavuus ei yksiselitteistä. Toisen polven maahanmuuttajien erot valtaväestöön vähentyneet. Ulkomaalaiset korkeakouluttavat syntyperäisiä aktiivisemmin. Korkeakoulujen toimien merkitys.	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoa edistävissä toimissa systemaattisuus ja kansalliset suunnitelmat. Suomesta ja Ruotsista poikkeavia erityisryhmiä.

Korkeakoulutuksen saavutettavuus Ruotsissa, Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englanti)

Ruotsin korkeakoulutuksen saavutettavuus politiikkatoimissa: keskeiset ryhmät ja tavoitteet

Miesten ja naisten tasa-arvo	Kansalliset vähemmistöryhmät	Toimintarajoitteiset henkilöt
<ul style="list-style-type: none"> • Valtavirtaistaminen (jämställdhetsintegrering) • Osa korkeakoulujen laadunvarmistusta • Kansallisia hankkeita ja arviointeja • Tilastollinen seuranta • Korkeakouluissa strateginen ote 	<ul style="list-style-type: none"> • Saamelaiset, ruotsinsuomalaiset, tornionjokilaaksolaiset, romanit ja juutalaiset. • Keskiössä vähemmistökielten ja –kulttuurien kurssit, opettajankoulutus • Tilastot koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden määrästä • Vähemmistökielinen tiedotus (esim. hakupalveluissa), • Korkeakoulukohtaisesti esim. siltaopintoja 	<ul style="list-style-type: none"> • Vain 33% jatkaa korkeakoulutukseen • Kansallisen painotus hyvien käytänteiden jakaminen • Mukautettu opintotuki • Korkeakouluissa monipuolista toimintaa (koordinaattorit, teemapäivät, apuvälineet)

Ruotsin korkeakoulutuksen saavutettavuus: keskeiset ryhmät ja tavoitteet

- Alueellinen ulottuvuus ja sosiaalisen taustan vaikutus (vanhempien koulutustaustan merkitys)
- Maahanmuuttajaryhmien moninaisuus (tilastoissa)
 - Marginaaliryhmässä ne henkilöt, jotka ovat muuttaneet Ruotsiin kouluiässä (yli 7-vuotiaina). Kuitenkin useat korkeakoulujen toteuttamat kehittämistoimet on kohdistettu korkeakoulutetuille maahanmuuttajille (esim. alakohtaiset täydennyskoulutukset).
- Vähemmälle huomiolle jäänyt (kansallisessa koulutuspolitiikassa) mm. seksuaalivähemmistöjen asemaa ja yhdenvertaisuus sekä aikuisopiskelijat

Korkeakoulukohtainen esimerkki Ruotsista: sukupuolten välisen tasa-arvon strateginen edistäminen (Tukholman yliopisto)

Strateginen tavoite:

tunnistaa epätasa-arvoiset valtarakenteet

Toimenpide:

opettajanvalintakomitean (lärarförslagsnämndernas) tapaamiset päättyvät aina kolmeen sukupuolten tasa-arvoa refleктоivaan asiaan tai kysymykseen

Kehittämiskohde: sukupuolittuneet koulutusalat

Toimenpide: sukupuolten tasa-arvonäkökulma osa lastentarhanopettajien, sosionomien, opinto-ohjaajien ja luokanopettajien koulutusta

Irlannin korkeakoulutuksen saavutettavuus politiikkatoimissa: lähtökohdat

- Lähtökohtana saavutettavuuden valtavirtaistaminen
- Kansalliset suunnitelmat, saavutettavuus osa rahoitusta, opiskelijakyselyt
- Kansallinen strateginen painotus myös sukupuolten tasa-arvon edistämisessä
 - Akkreditointiin perustuva Athena SWAN –ohjelma käytössä

Irlannin korkeakoulutuksen saavutettavuus politiikkatoimissa: keskeiset ryhmät ja tavoitteet

Sosioekonominen tausta	Aikuisopiskelijat	Toimintarajoitteiset henkilöt	Irlannin kiertolaiset
<ul style="list-style-type: none"> Kansalliset kohderyhmät ja tavoitteet v.2021: "semi/unskilled manual worker" 40%, "non-manual worker" 32% Kansallista hankerahoitusta, vaihtoehtoisia valintamenettelyitä Korkeakouluilla kohdennettua kurssitoimintaa ja tukipalveluita Osa opintorahan myöntöperustetta 	<ul style="list-style-type: none"> Tavoitteet v.2021: päätoimiset aikuisopiskelijat 16% ja osa-aikaiset 24% Korkeakoulukohtaisia tukipalveluita vaihtoehtoisia valintamenettelyitä (mm. työkokemuksen huomioiminen) 	<ul style="list-style-type: none"> Määrällinen tavoite v.2021: 12% Määrällisiä tavoitteita myös alaryhmittäin (esim. kuulovammaiset) Kohdennettua apurahaa (opiskelijoille) Vaihtoehtoinen valintamenettely Korkeakouluilla mm.saavutettavuuspalvelut 	<ul style="list-style-type: none"> Monilla osa-alueilla marginaaliasemassa: 1% päätyy korkeakoulutukseen Määrällinen tavoite (v.2021): 80 henkilöä Hankerahoitusta korkeakouluille (mm.opettajankoulutukseen)

Korkeakoulukohtainen esimerkki PATH-ohjelman kautta tuetusta Irlannin kiertolaisiin kohdistuvasta toiminnasta (Cork Institute of Technology):

Tunnistettu ongelma:

Harjoittelupaikkojen löytäminen hankalaa: Yritysverkostojen ja roolimallien puuttuminen; huomattava osa Irlannin kiertolaisista työttöminä

Tavoite:

Tukea ja neuvoa Irlannin kiertolaisten opiskelua, kehittää työelämä yhteyksiä, perustaa mentoriohjelma

Keino

Koordinaattorin palkkaaminen PATH-hankerahoituksella

Yhdistyneen kuningaskunnan - UK (Englanti) korkeakoulutuksen saavutettavuus politiikkatoimissa: lähtökohdat

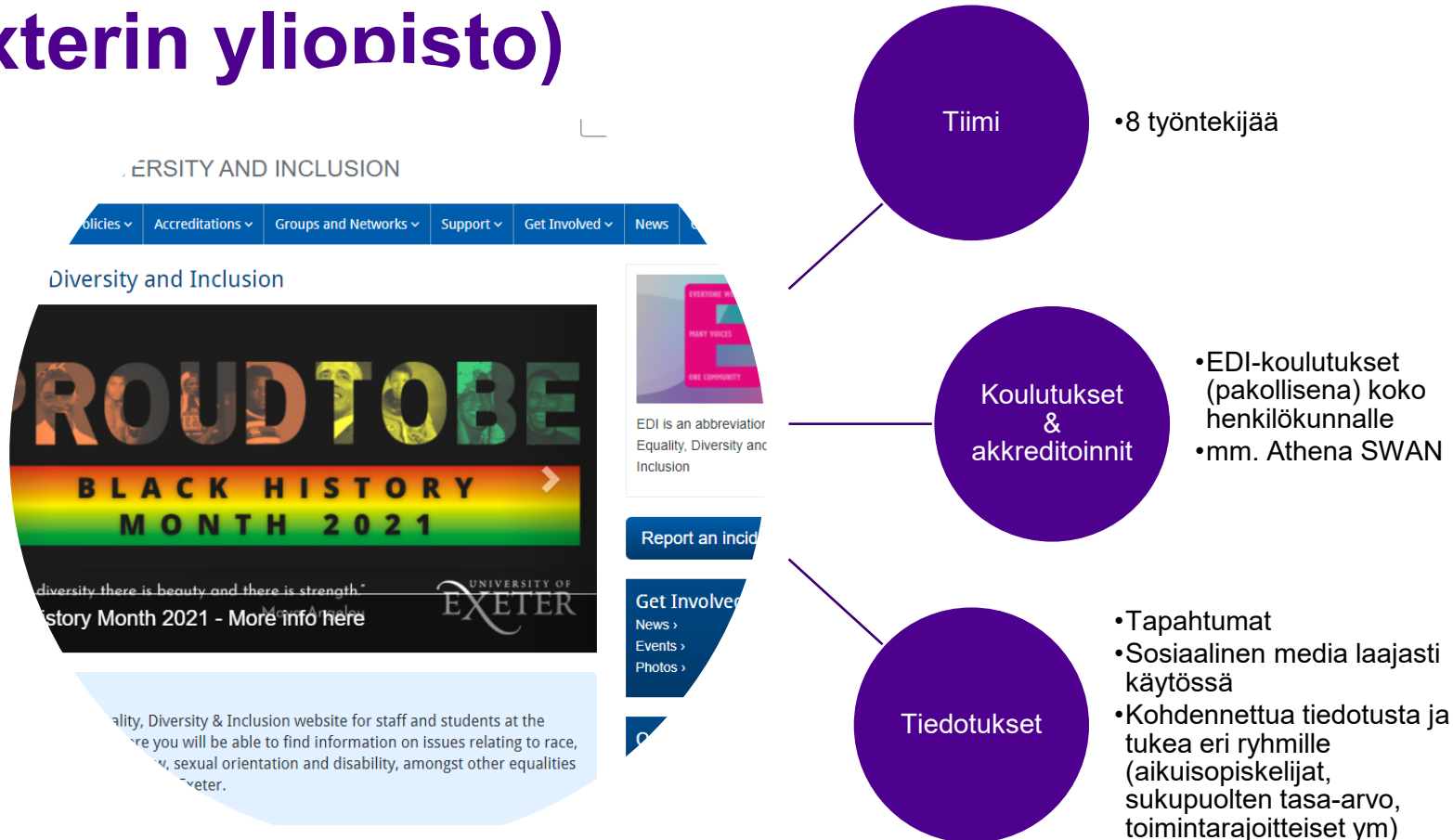

- Erityispiirteenä korkeakoulukentän laaja kirjo ja statuserot (mihin korkeakouluihin mahdollisuus hakeutua).
- Korkeakoulutuksen saavutettavuus kansallisesti kytkeytyy sosiaaliseen liikkuvuuteen (social mobility), sosiaaliseen inklusioon (social inclusion) ja osallistumisen laajentumiseen (widening participation).
- Keskeisessä asemassa lainsäädäntö (esim. Yhdenvertaisuuslaki) ja korkeampaan lukuvuosimaksuun sidotut toimet (esim. saavutettavuussuunnitelman hyväksyntä ja seuranta).

UK:n korkeakoulutuksen saavutettavuus politiikkatoimissa: keskeiset ryhmät ja tavoitteet

Sosioekonominen tausta ja alueellisuus	Sukupuolten tasa-arvo	Toimintarajoitteiset henkilöt	Etniset ryhmät
<p>Tilastollista tarkastelua (esim. "Free school meals FSM status, aluueellisuus POLAR-luokittelu)</p> <p>Sosiaalinen liikkuvuus; korkeakoulukentän eriytyminen.</p> <p>Korkeakouluille kohdennettua projektirahoitusta, korkeakoulujen omia apurahoja</p>	<p>Moninaisuus korostuu; esim. Lainsäädännössä (Equality Act 2010) tunnustetaan miesten ja naisten lisäksi myös muun sukupuoliset.</p> <p>Athena SWAN akkreditoinnit käytössä.</p> <p>Viimeaikoina korostunut myös heikommasta sosieconomisesta asemasta tulevat nuoret miehet "White males from disadvantaged background".</p>	<p>Tilastollista seuranta (mm. opiskelijamäärät); yleisimmät toimintarajoitteet (disability) oppimisvaikeudet ja mielenterveysongelmat.</p> <p>Opiskelijoille kohdennettua apurahaa, korkeakouluille projektirahoitusta</p> <p>Korkeakouluissa kohdennettuja tukipalveluita</p>	<p>Ymmärretään laajasti (ethnicity), tausta osa kansallisia tilastoja (white, black, Asian and mixed).</p> <p>Erityisen haavoittuvassa asemassa afrikkalaistaustaiset (black africans), karbilaistaustaiset (black caribians) ja kiertolaiset (travellers).</p>

Korkeakoulukohtainen esimerkki EDI (equality, diversity, inclusion)-tavoitteiden toteuttamisesta (Exterin yliopisto)

Näkökulmia verrokkimaista

- Seurannan merkitys esim. opiskelijavalinnoissa (nivelevaiheen tärkeys).
- Informaatio ja tuki tärkeää jo korkeakoulutusta edeltävillä asteilla.
- Saavutettavuuden integrointi osaksi kansallista ohjausprosessia ja lainsäädäntöä.
- Opiskelijoiden ja potentiaalisten opiskelijoiden taustojen moninaisuuden ymmärtäminen ja sen vaikutukset saavutettavuuteen.

Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta?

- Vahvempi integrointi lainsäädäntöön ja ohjausprosessiin tuo systemaattisuutta, mutta organisaatiokulttuurin muutos vie aikaa.
- Yhteistyön edistäminen kansallisesti ja korkeakoulukohtaisesti (saavutettavuusfoorumi); mutta millä tavoin toteutuu viranomaisyhteistyö?
- Korkeakoulutuksen osalta vähemmistössä olevien ryhmien huomioiminen; mutta tietoa uupuu mm. etnisistä vähemmistöistä ja muista kuin suomenkielisistä ja ruotsinkielisistä.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163235/OKM_2021_35.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kiitokset!

henna.juusola@tuni.fi